

Van Kenti ve Çevresindeki Geleneksel Konut Bahçelerinde Kullanılan Bitki Materyalinin Belirlenmesi

Şevket ALP⁽¹⁾

Özet: Van Gölü ve çevresindeki bahçe kültürünün geçmişi Urartulara kadar dayanmaktadır. Bu bahçelerde, kent dokusuna uyum sağlamış, çok sayıda yerli ve yabancı bitki türü yetişmektedir. Bu araştırmanın amacı, Van ve çevresindeki eski yerleşim birimlerinde bulunan şahıslara ait bahçelerde, kent halkı tarafından uzun yıllardan beri süs bitkisi olarak kullanılan bitkilerin tespit ve teşhis edilmesidir. Eski Van kent alanında bulunan özel bahçelerde yetişen bitkiler çeşitlilik göstermektedir. Araştırmanın sonucunda; mevsimlik olarak dört adet tür bulunurken, geofitlerden dokuz adet, çalılardan 13 adet tür, ağaçlardan 10 adet ve iki adedi de sarılıcı-tırmanıcı tür olmak üzere toplam 38 adet bitki tespit edilmiştir. Van kenti eski yerleşim birimlerinde kullanılan bitki türlerinin geleceğe aktarılması yönünden önerilere yer verilmiştir. Bu türlerinin kullanımının devamı kentli ile süs bitkileri arasında var olan kullanımının devamı sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Van bölgesi, geleneksel süs bitkileri, fenolojik özellikler

The Determination of Ornamental Plants That can be Used in Traditional Gardening in Van City and It is Environs

Abstract: Gardening activities in Van Lake and it is environs extend back to Urartians. In these gardens, various kinds of domestic and exotic plants that adapted to the city structure have grown up. The purpose of this study is the determination and diagnosis of the plants that have been used for ornamental purposes in the personally-owned gardens of Van Region.

There are various kinds of plants that grow up in the private gardens of Van's ancient city area. While there are four kinds of seasonal plants, 9 kinds of geophytes, 13 kinds of bushes, 10 kinds of trees, and 2 kinds of twinning and climbing plants, totally 38 kinds of plants, are determined. Recommendations have been given as to the transfer of various plant species used in antique locations in Van region. In addition, by using traditional plants the implicit familiarity between the city residents and the indoor plants can be sustained and developed.

Key words: Van region, traditional ornamental plants, phenological characteristics

Giriş

Van ve çevresi ilk dönemlerinden son yüz yıla kadar genellikle Kuzey Mezopotamya ile kültürel ve ticari ilişkilerde bulunmuştur. Mezopotamya bölgesinde gelişip kültürden birebir etkilenmiştir. Etkilendiği konulardan biri de Mezopotamya'da gelişip dünyaya yayılan bahçe kurma ve düzenleme sanatıdır.

Bahçe düzenlemesi, 4000 yıllık bir sanat ve bilimin eseridir. Dekoratif özelliklerinden dolayı bitkilerin yetiştiriciliğine ilk kez Mezopotamya'da başlanmıştır. M.Ö. 13 yüzyılda Sümerlerin bahçe ve meyveliklerinden, Gilgameş Destanı'nda bahsedilmiştir. Daha sonra Asurluların bahçelerine ve meyveliklerine değinen kayıtlar bulunmaktadır. Asurlar, bahçeleri yanında evcil ve yabani hayvanların bulunduğu parklarda kurmuşlardır (Grimshaw, 2002).

Van kent kimliğinde, bahçe kurma ve geliştirmenin Urartulardan beri mevcut olduğu görülmektedir. Urartu Kralı İspuini (İÖ. 830-820) döneminden başlayarak krallar

daha çok Van Gölü havzasında üzüm bağları, meyve ağaçları ve sebze bahçeleri oluşturmaya önem vermişlerdir. Hatta bağ ve bahçe kurma, çoğu kez kentlerin kuruluşu ile birlikte anılması gereken, kalıplaşmış bir etkinlik halini almıştır. Urartu'da kralların yanında saraylı kadınların ve soyluların da bahçelere sahip olma hakkı vardır. Urartu bahçelerinin biçim ve konumları hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır (Sevim, 2001).

Başta Asur kaynaklarında olmak üzere, XVIII. yüzyılın sonlarına kadar kaleme alınan eserlerde *Van, bahçelerle süslü ağaçlı bir yer* olarak belirtilmiştir. Eserlerde kerpiçten yapılmış, üstü topraklı örtülü ve en çok iki katlı olan ve kendine has mimari çizgilere sahip evlerin etrafında çeşitli meyve ağaçları ve başta gül olmak üzere değişik süs bitkileriyle çevrili büyük bahçeli evlerden bahsedilmektedir.

⁽¹⁾ **Yazışma Adresi:** Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi 65080 – VAN, alpsevket@hotmail.com

Bu güzellik “*Dünyada Van Ahrette İman*” şeklinde özdeyişleşmiştir (Öztürk, 1997; Baytop, 2001).

1895–1917 yılları arasındaki Ermeni ayaklanması ve 1917’deki Rus işgaliyle yakılıp yıkılan kent, Cumhuriyet Dönemiyle eski yerleşim yeri olan Van Kalesinin üst kısmında yer alan bağ ve bahçelerde yeniden kuruldu ve zamanla yeni bir kimliğe büründü (Günel, 1993). Yeni kurulan şehrin kimliğinde, kerpiçten yapılmış büyük bahçeli evlerin varlıklarını sürdürdüklerini görülmektedir.

Anadolu’da 1960’lı yıllara kadar, birkaç büyük kent, değişimin, dinamizmin, hızlı ekonomik kalkınmanın, refahın ve her türlü imkanın bulunduğu merkezler olarak bilinirken, Anadolu’da geri kalan kentler taşra olarak bilinir ve gelenekselliğin, durgunluğun, yoksulluğun ve tutuculuğun yerleri olarak kabul edilirdi. 1960’lı yıllardan sonra kentleşmeyle birlikte bu yapının giderek sarsıldığı ve yeni yapılanmayla birlikte dinamizmin dikkat çekici bir şekilde geliştiği görülmektedir. Bu değişime paralel olarak, toplumun değer yargıları ve davranış kalıpları da değişti. Geneleksen davranışların yerini rasyonel olarak adlandırılan yeni davranış kalıpları almaya başladı. Anadolu’da görülen bu değişime, M. Ö. 855 yıllarında Van Gölü kıyısında kurulmuş tarihi, askeri ve stratejik öneme sahip olmasının yanı sıra zaman zaman da önemli uygarlıkların kesişme noktası olmuş Van kenti de katıldı (Alp, 1999).

Son 30 40 yıldır, çevre il ve ilçelerden gelen göç ve diğer yandan da kentin kendi doğal nüfus artışı geniş bir imar faaliyetini zorunlu kılmıştır. Söz konusu nüfus artışı bir taraftan yeni iskân sahalarının kurulmasını gerektirirken, öte taraftan da eski yerleşim birimlerinin yeniden yapılandırılmasını gündeme getirmiştir. Bu değişim sürecine hazırlıksız yakalanan Van kentinin plansız ve bilinçsiz yapılaşma sonucunda kimliği 1980’li yıllarda değişmeye başladı. Değişimin en güzel göstergelerinden biri 1986–98 yılları arasında kurulan 155 adet yapı kooperatifi bünyesinde 5733 birim konutun inşası ile kent kimliğinde önemli bir yeri olan büyük bahçelerin yavaş yavaş imara açılmasıdır (Alp, 1999).

Van kenti hızla büyürken, kenti güzelleştirecek ağaç ve çalıların üretiminin yapıldığı fidanlıklar bulunmamaktadır. Orman Bakanlığı’na bağlı, kırsal alanları ağaçlandırmaya yönelik bir fidanlığın bulunduğu ilde, bu konuda duyarlılığı olması gereken Van Belediyesi’nin herhangi bir çalışması söz konusu değildir. Mevcut fidanlıkta yetiştirilen ağaç türleri yalancı akasya, dişbudak, sarı çam, ve kavak olup tür ve sayı bakımından oldukça yetersizdir. Bu fidanlık ilin ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu nedenle, halk tarafından, Van şehir alanında uzun yıllardan beri kavak ağacı (*Populus nigra*) yetiştirilmektedir. Aslında kavak ağacı, kırsal kesimde kullanılan bir odunsu bir türdür. Van gibi kültür ve turizm kenti olmaya aday ilimizde, köylülüğün simgesi kavak ağaçlarının çoğalması kabul edilebilecek bir durum değildir. Hem bu durum, hem de ilde hızla bitkilendirilmesi gereken; resmi ve özel kuruluş

çevrelerinin, konut alanları ile yeni ve eski karayollarının, tarihi ve turistik yerlerin, tren yollarının ve bozuk drenajlı alanların bulunması, olaya daha ciddi bir boyut kazandırmaktadır. Nitekim, halkın hafta sonu tatilini geçirip piknik yapabileceği veya dinlenebileceği, Van Gölü kıyılarında veya şehir dışında değişik ağaç ve çalılarla bezenmiş her hangi bir rekreasyon alanı da bulunmamaktadır (Alp,1999).

Son yıllarda kent merkezinin hızlı gelişimi, yakın çevrede bulunan yeşil alanların azalmasına ve bir kısmının da tamamen yok olmasına da neden olmuştur. Bu süreç içinde kentin eski yerleşim alanlarında bulunan yeşil sahalar ve büyük bahçeli eski evler korunmadığı gibi var olanlar da küçültülmekte veya tamamen yok olmaktadır. Yeşil alanların gerek miktar ve gerekse kent dokusu içindeki dağılımı ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla, kentin değişik yerlerinde 20 adet park ve çocuk oyun alanı faaliyete sokulmuştur. Fakat oluşturulmak istenilen yeşil alanlarda önemli eksiklikler bulunmaktadır. Van kenti yeşil alanlarında kullanılan bitki türleri ve bitkisel tasarım biçimleri değerlendirildiğinde bir takım hatalı uygulamalar göze çarpmaktadır. Bu hatalı uygulamaların doğal sonucu olarak; kentte sağlıksız, işlevsiz ve gelişmiş güzel diyebileceğimiz açık yeşil alanlar oluşmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda yeşil alanlarla ilgili olarak şu sonuçlara varılmıştır (Alp, 1999):

1. Bitki seçiminde ekonomik koşullar ön planda tutulmuştur.
2. Bitki tasarımında hiç bir stil uygulanmamış ve bitkiler rasgele kullanılmıştır.
3. Bitki türü seçiminde alanların işlevleri ve kullanıcıları göz önüne alınmamıştır.
4. Kullanılan bitkilerin bir bölümü hayat ortamına uygun olarak seçilmemiştir.
5. Kullanılan bitkilerde tür çeşitliliği fazla değildir. Hep aynı türler tekrarlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı; Van ve çevresinin eski yerleşim birimlerindeki büyük bahçelerde geçmişte yörede kullanılan ve ekolojik ortama uyumlu bitki türlerinin tanıtımını yaparak gelecekte kent açık-yeşil alanlarında kullanılacak gelişmelerini sağlıklı sürdüren, doğru teşhis ve tanımlarını yapılan bitki türlerinin kullanımlarına kaynak oluşturmaktır.

Materyal ve Yöntem

Çalışma, sürecinde Van eski kent dokusu başta olmak üzere, Edremit ve Gevaş ilçeleri ve yakın çevresindeki özel mülkiyete ait 30 büyük bahçe 1999 ile 2004 yılları arasında ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarında geziler düzenlendi. Değerlendirmeye alınan bahçelerin çoğu 1950 yıllardan öncesine dayanmakta olup bahçelerde geleneksel evler veya eski evlerin yerine betonarme evler bulunmaktaydı. Bahçelerde çeşitli inceleme ve gözlemler yapıldı, bahçe

sahipleriyle çalışılarak bitkilerin yerel isimleri belirlendi. Tespit edilen bitkilerden örnekler alınarak teşhis edildi. Bitkilerin teşhis edilmesinde; Baytop, 2001; Davis, 1965; Ferguson, 1992; Hatipoğlu, ve ark., 2000; Hellyer, 1992; Koyuncu ve ark., 1998; Krussmann, 1984; Lanzara ve ark., 1991; Pamay, 1993a; Pamay, 1993b; Yaltrık ve ark., 1993, 1997; Zielinski, 1994 ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi herbaryumundan yararlanıldı. Teşhis edilen türler, daha sonra familyalarına göre tasnif edilerek sınıflandırıldı. Teşhis edilen bitkiler 5 bahçede görülüyorsa nadir, 5 ile 15 bahçede görülüyorsa seyrek ve 15 bahçeden fazla görülüyorsa bol miktarda bulunduğu karar verildi.

Coğrafik konum, denizden yükseklik, rakım ve diğer dış faktörlere bağlı olarak bitkilerin yaşam seyri değiştiğinden yörelerin 10–30 gün erken ya da geç açabileceği için çiçekleri peyzaj mimarlığı için önemli olan türlerin yıl içindeki çiçek açma dönemleri belirlenerek süreleri saptandı.

Bulgular ve Tartışma

Van kenti ve bazı ilçelerinde geçmişten günümüze gelen tarihi kent yerleşimi ve konutlarda tespit edilen mevcut bitki türleri Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Mevcut bitkiler kullanım alanlarına göre sınıflandırıldığı zaman dört adet çok yıllık mevsimlik çiçek, dokuz adet geofit, 13 adet çalı, 10 adet ağaç ve üç adette sarılıcı tırmanıcı bitki türü bulunmaktadır. Bu bitki türlerinin ortak özelliği, yayıldıkları alandan kolay kolay çıkmayan çok yıllık bitkiler olmalarıdır. Mevcut türlerin çoğunluğu nisan, mayıs ve haziran aylarında çiçek açmaktadır. Bu türler içinde güllerin ağırlıklı olduğunu görmektedir. Bunun başlıca sebepleri bölgede çok sayıda yabancı *Rosa* türünün bulunması ve kültür güllerinin doğup dünyaya yayıldığı Mezopotamya kültür bölgesine yakınlığının etkisi olduğu sanılmaktadır. Van bahçelerinde *Narcissus poeticus* ve *Hemerocallis fulva* gibi geofitler ve *Aster* spp. gibi mevsimlik çiçeklerin büyük kısmı egzotik bitkileridir. Bölgenin yabancı geofit ve tek yıllık bitkileri açısından zengin olmasına karşılık (Davis, 1965-1988; Koyuncu ve ark. 1998) bunun çok az bir kısmının bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılması dikkat çekicidir.

Çizelge 1. Geleneksel bahçelerinde tespit edilen bitki türleri ve bazı özellikleri

Table 1. The determination of ornamental plants that in traditional gardens and some characteristics of them

Türü Type of Plant	Bilimsel adı Botanical name	Türkçe adı Common name	Mahalli adı Local name	Çiçek durumu Flower shape	Çiçek rengi Flower colour	Çiçeklenme zamanı Flowering season	Bolluk durumu Quantity
Mevsimlikler Perennial	<i>Aster</i> spp.	Eylül Çiçeği	Öğretmen çiçeği	yalın kat	açık lila	Eylül -Ekim	seyrek
	<i>Alcea rosea</i>	Hatmi	Gir giri çiçeği	yalın kat,	kırmızı, pembe	Ağustos- Ekim	bol
	<i>Coreopsis grandiflora</i>	Koyun gözü	Kasımpatı	yalın kat	açık sarı	Temmuz-Ekim	seyrek
	<i>Viola odorata</i>	Menekşe	Menekşe	yalın kat	koyu eflatun	Nisan	seyrek
Geofit Bulbous Plants	<i>Allium hirtifolium</i>		İt soğanı	yalın kat	eflatun renkli	Mayıs	nadir
	<i>Dahlia</i> spp.	Dahlia	Patates çiçeği	katmerli	kırmızı ve tonları	Eylül ve Ekim	seyrek
	<i>Fritillaria imperialis</i>	Ters lale	Ters lale	yalın kat,	turuncu ve kırmızı	Nisan Mayıs	nadir
	<i>Helianthe tubereux</i>	Yer elması		katmerli	sarı renkli.	Ekim	seyrek
	<i>Hemerocallis fulva</i>	Zambak	Portakal zambak	yalın kat	turuncu	Haziran	bol
	<i>Iris germanica</i>	Mezar irisi	Zambak	yalın kat	mavi renkli	Mayıs	seyrek
	<i>Iris spuria</i> subsp <i>musulmanica</i>			yalın kat,	mavi, beyaz ve tonları.	Haziran	seyrek
	<i>Narcissus poeticus</i>	Zerrin kadeh	Zerrin kadeh	yalın kat	beyaz renkli,	Nisan	Bol
	<i>Tulipa sylvestris</i>	Sarı lale	Van lalesi	yalın kat,	sarı renkli	Mayıs	seyrek
	<i>Amygdalus trichamygdalus</i>	Badem	Badem	yalın kat,	beyaz renkli	Nisan Sonu Mayıs başı	seyrek
	<i>Crataegus orientalis</i>	Alıç	Alıç	yalın kat,	beyaz renkli.	Haziran	seyrek
	<i>Eleagnus agnostifolia</i>	İğde	İğde	yalın kat,	sarı renkli.	Haziran - Temmuz	bol
	Ağaç Trees	<i>Morus alba</i>	Beyaz dut	Dut			
<i>Morus nigra</i>		Kara dut	Kara dut				nadir
<i>Qercus rubra</i>		Meşe	Meşe				seyrek
<i>Salix babylonica</i>		Salkım söğüt	Söğüt				bol
<i>Salix caprea</i>		Keçi söğüdü	Söğüt	salkım	sarı renkli	Mart sonu Nisan başı	seyrek
<i>Syringa vulgaris</i>		Leylak	Leylak	yalın kat	eflatun renkli	Mayıs	seyrek
<i>Ulmus minor</i>		Kara ağaç	Kara ağaç				seyrek

Çizelge 1 (devam). Geleneksel bahçelerinde tespit edilen bitki türleri ve bazı özellikleri

Table 1 (continued) The determination of ornamental plants that in traditional gardens and some characteristics of them

Türü Type of Plant	Bilimsel adı Botanical name	Türkçe adı Common name	Mahalli adı Local name	Çiçek durumu Flower shape	Çiçek rengi Flower colour	Çiçeklenme zamanı Flowering season	Bolluk durumu Quantity
Çalı Shrubs	<i>Rosa alba</i> 'Semiplena'	Beyaz gül	Beyaz gül	yarı katmerli	beyaz	Haziran-Temmuz başı	seyrek
	<i>Rosa canina</i>	Kuş burnu	İt burnu	yalın kat	beyaz- açık pembe	Mayıs sonu-Haziran başı	bol
	<i>Rosa chinensis</i> var. <i>minima</i>	Paris Ponponu	Sarmaşık gül	katmerli	açık pembe	Haziran - Temmuz	bol
	<i>Rosa foetida</i>	Gül-ü rana	Sarı gül	yalın kat	sarı	Mayıs sonu	seyrek
	<i>Rosa foetida</i> var. <i>bicolor</i>		Sarı kırmızı gül	yalın kat	sarı kırmızı	Mayıs sonu	nadir
	<i>Rosa heckellana</i> subsp. <i>vanheurckiona</i>	Şuribi gül	Şuribi gül	yalın kat	pembe	Mayıs sonu-Haziran Başı	seyrek
	<i>Rosa hemispharica</i>	Çit gülü	Sarı gül	yalın kat	sarı	Mayıs sonu-Haziran başı	nadir
	<i>Rosa hemispharica</i> 'Flore Pleno'	Türk Gülü	Sarı kat katı	katmerli	sarı	Haziran ortası- Temmuz başı	seyrek
	<i>Rosa laxa</i> var. <i>harputensis</i>	Harput Gülü	Kışmırı gülü	katmerli	süt beyazı	Haziran-Kasım	seyrek
	<i>Rosa pisiformis</i>	Hoşap gülü	Hoşap gülü	yalın kat	koyu pembe	Mayıs sonu-Haziran başı	nadir
Sarmaşık Climbing plants	<i>Rosa X damascena</i>	Reçellik gülü	Gülü Muhammed	katmerli	açık kırmızı	Haziran ortası- Temmuz başı	bol
	<i>Rosa X damascena</i> var. <i>semperflorens</i>	Kral gülü	Yedi veren	katmerli	kırmızı	Haziran-Temmuz ve Eylül	bol
	<i>Lonicera periclymenum</i>	Hanımeli	Hanım eli	yalın kat,	beyaz sarı karışık	Haziran	seyrek
	<i>Polygonum boldscunicum</i>	Amerikan asmaşı	Sarmaşık	yalın kat,	beyaz	Ağustos-Ekim	bol
	<i>Solanum crispum</i>	-	Sonbahar leylağı	yalınkat	eflatun- sarı	Haziran-Ekim	seyrek

Bölgenin topografyanın yükselti yönünden kısa mesafelerde önemli değişiklikler göstermesi ve Van gölünün Okyanus etkisi nedeniyle yörede değişik iklim koşulları hüküm sürmektedir (Gürbüz, 1994). Bu yüzden bitkilerin vejetasyon periyodun da farklılık bulunmaktadır. Peyzaj düzenleme çalışmalarında bitki materyallerinin salt estetik amaçla kullanımında bitkilerin fenolojik özelliklerinin, yaprak, çiçek ve meyve renklerinin bilinmesi kadar yapraklı ve çiçekli kalma sürelerinin, meyve görünümlerinin etkili oldukları sürelerin bilinmesi de gerekmektedir (Aslanboğa 1992). Bu nedenle kentte çalışacak peyzaj mimarlarına, yapılacak bitkilendirme çalışmasına ışık tutacak nitelikte fenolojik gözlemlerden özellikle çiçeklenme süresi ve çiçek özellikleri verilerek planlamada sağlıklı bitki kullanımına olanak hazırlanmıştır.

Çağımızda gelişmişliğin bir ölçüsü de, bir kısmını güzel çiçekli süs bitkilerinin oluşturduğu biyolojik zenginliğin değerinin bilinmesi ve bu zenginliğin geliştirerek en verimli şekilde kullanılmasıdır. Eski bahçelerde kullanılan ve bir zamanlar kentin kimliğinde önemli bir yeri olan bu güzellikleri kentimizin yeni kimliğini oluştururken tekrar kullanmamız gerekmektedir. Aksi takdirde bu güzellikleri ve onunla birlikte oluşan kültürü kaybedilebilir.

Van'ın dünya kentleri arasında sözü edilir, çağdaş bir kent kimliği kazanması için, sosyo-ekonomik gelişmelerin yanı sıra tarihi geçmişini yansıtan yeşil alanların yer aldığı

bir kent estetiğine de sahip olması kaçınılmazdır. Bu nedenle, sağlıksız bir şekilde tanzim edilen rekreasyon alanlarının iyileştirilmesi ve sayısının artırılması, yeşile ve çevreye yönelik çalışmaların bol bir biçimde sürdürülmesi yaşanabilir ve daha yeşil bir Van için son derece önemlidir. Bu zenginliğin korunması ve geliştirilmesi şehircilik kültürü açısından da önem teşkil etmektedir.

Van kenti son yıllarda bu kötü dönüşümden kurtulup modern kent görünümüne bürünmeye çalışmaktadır. Kentteki bu fiziksel değişime halkın istenen oranda katılmadığı görülmektedir. Şöyle ki; uzun yıllardır bahçelerde yetişen geleneksel süs bitkileri şehre yeni yerleşen Vanlılar tarafından artık bilinmemektedir. Dolayısıyla bu bitkilerle bu kişiler arasında ünsiyet kurulamamakta ve insanlarla doğa arasındaki bağ zayıflamaktadır. Çevremizde bulunan ve tarihten gelen bu bitkilerin tam ve doğru isminin bilinmesi, bitkilerle ve halk arasında zayıflamış olan bu bağın gelişmesine, dolayısıyla çiçek sevgisinin yaygınlaşması ve daha yeşil bir Van kenti için, önemli bir adım olacaktır. İsmi, geçmişi ve özellikleri bilinen bir bitki tanıdık bir dost ve akraba görünümünde olacağı için bu süreç yerel kültür açısından da oldukça önemli ve yöreye zenginlik kazandıracak özelliktedir.

Modernleşmeyle birlikte Van'da kentleşme yeni bir seyir kazanmıştır. Van Kent Dokusu; kişi başına düşen milli gelir yetersizliği, altyapı eksiklikleri, yanlış arazi

kullanımı ve plansız yapılaşma gibi nedenlerle gittikçe büyüyen bir sorun yumağı haline gelmektedir. Son zamanlarda bahçeler lüks olarak kabul edildiği, ayrıca ekonomik çıkarların doğurduğu yeşil alan düşmanlığı ve arsa spekülasyonları gibi etkenlerin de sonucunda, kentteki büyük bahçeler bir bir yok olmaya kalmıştır.

Kentte giderek bollaşan yapılaşma nedeniyle ortaya çıkan yeşil alan gereksinimini karşılamak amacıyla öncelikle Van Belediyesinin fidanlık kurması gerekmektedir. Böyle bir fidanlıkta, kente adapte olmuş ve kent kimliğinde yeri olan türlere öncelik verilmesi ile yeşil alanların iyileştirilmesinde önemli mesafe kat edilmiş olacaktır. Bu uygulama ile aynı zamanda da daha yeni yeşil alanlar daha nitelikli bir şekilde oluşturulabilecektir. Yine parklara, yol boylarına, meydanlara ve diğer yeşil alanlara bir kısım kentli tarafından isimleri, özellikleri ve bakımı hakkında bilgilere sahip oldukları türler dikildiğinde, kent insanı sosyal ve kültürel gereksinimlerine hizmet verecek olan bu güzel ve işlevsel mekânları daha çabuk benimseyecektir. Böylece kentte yer alan bu geleneksel bitkiler dikkatli bir şekilde kullanıldığında kentin niteliğini de değiştirecektir.

Çocuk bahçelerinde ve yeni gelişen konut sitelerinin bahçelerinin büyük bir çoğunluğunun bitkilendirilmesinin bir plan dahilinde olmayıp ve rasgele ve düzensiz bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Oysa bu alanlar çocukların yeşili tanıyabileceği ve sevebileceği alanların başında gelmektedir. Bu yüzden, bu tür alanların bitkilendirme faaliyetlerini yaparken, geçmişten gelen türlere ağırlık verilmesi geleneksel bahçe kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak verecektir.

Oyun alanlarının bitkilendirilmesinde kullanılan, Van Bahçelerinde kullanımları geçmişe uzanan, beklide üzerinde hikâyeler veya şarkılar bulunan bu süs bitkilerinin, nerede ve nasıl kullandıklarını öğrenen çocuklarla bu bitkiler arasında duygusal bir bağ kurulacaktır. Bu da bir yakınlaşma ve beraberinde doğa sevgisini getirecektir. Bu bağın gelişmesi sonucunda çocuklar gelecekte çevrelerin bulunan doğal değerlerin korunması ve gelişmesi için üstüne düşen görevlerin bilincinde olacaklardır. Böylece oyun alanları, bilinçli yeni nesil için bir yatırımdır.

Sonuç olarak, ülkelerin, ekonomik gelişmelerine paralel olarak kültürel yaşamlarında da değişimler olmaktadır. Ekonomik gelişmelerin doğal sonucu olarak daha iyi bir yaşam sürme olanağına kavuşan insanoğlu, yaşadığı mekânların iç ve dış çevre düzenlemesiyle daha fazla ilgilenir olmuştur. Ülkemiz, Avrupa Birliğiyle müzakere süreci içinde artan sosyal ve kültürel etkileşim sürecinde büyük bir sosyal değişim içerisine girmiştir. Bu durum, çevre düzenleme anlayışımızı da etkilemiş çevre düzenleme ve peyzaj fikri daha çok önem kazanmıştır.

Van şehrinin son yıllarda hızlı ve bol bir şekilde gelişip büyümesi nedeniyle, bitkisel dokuyu oluşturan ağaç ve çalılardan oluşan yeşil alanların yetersizliği ve bu alanların

tahribatı her geçen gün daha hissedilir bir hal almaktadır. Bu durum, Van'ın kültürel çevresinin arzu edilen seviyeye ulaşmasını engellemektedir. Oysa, bölgenin daha modern bir görünüm kazanmasına katkıda bulunacak peyzaj planlama ve çevre düzenlemeleri için geleneksel ve doğal süs bitkilerinin bilinmesi gereklidir. Bu çalışma ile kent alanında uzun yıllardır bulunan ve kent kültüründe yeri olan bitki türleri tespit edilebilmiştir. Çalışmamız, kent alanında çalışacak peyzaj mimarlarına katkıda bulunabilecektir.

Teşekkür

Bitkilerin teşhisinde yardımcı olan Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU'ya ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fevzi ÖZTÜRK'e teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Alp, Ş., 1999. *Van Kent Yeşil Dokusuna Yönelik Bazı Ağaç ve Çaluların Saptanması Üzerine Bir Araştırma*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Van. 116 s.
- Aslanboğa, İ., Özkan, B., Güney, A., 1992. *İzmir Kentinde Peyzaj Mimarlığı Etkileyen Fenolojik Özellikleri Üzerine Bir Araştırmalar*. Ege Üniv. Araştırma Fonu Raporu Proje No: 89 2RF 001, İzmir. 68 s.
- Baytop, T., 2001, *Türkiye'de Eski Bahçe Gülleri*, T.C. Kültür Bakanlığı, ISBN 975-17-2712-X, Ankara. 149 s.
- Davis, P. H., 1965-1988, *Flora of Turkey and East Aegean Islands*, I-XI volumes, Edinburgh Un. Press, Edinburgh.
- Ferguson, N., 1992. *Right Plant, Right Place*. Published by Simon and Schuster. New York.
- Grimshaw J., 2002. *The Gardener's Atlas*. Firefly Books Ltd. ISBN, 1552976734, New York
- Günel, F. M., 1993. *Eski Van Kent Dokusu Üzerine Bir Deneme*. Yüzüncü Yıl Ün. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi. Van.
- Gürbüz, O., 1994. *Van Çevresi Coğrafyası (Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından)*. İstanbul Ün. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Hatipoğlu, A., Gülgin, B., 2000. *Tek ve Çok Yıllık Mevsimlik Çiçekler*. Kent Matbaası, İzmir. 208 s.
- Hellyer, A., 1992. *Climbing and Wall Plants*. Harper Collins Publishers, Hong Kong. 48 s.
- Koyuncu. M., Demirkuş, N., Kaya, A., Aziret, A., 1998. *Van Çevresi Geofitleri Üzerine Floristik Bir Araştırma*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Araştırma Fonu (EF 97030 Nolu Proje), Van. 173 s.

- Krussmann, G., 1984. *Manual of Cultivated Broad-Leaved Trees & Shrubs*. Volume I-III, Timber Press, Box 1631, Beaverton.
- Lanzara, P., Pizzetti, M., 1991. *Guide To Trees*. A Fireside Book, Published By Simon and Schuster Inc., New York. 204 s.
- Öztürk, Ş., 1997. Tarihi Van Evlerinin Günümüzdeki İzleri. *İç Mimarlık-Dekorasyon ve Görsel Sanatlar Dergisi*, 62; 54-60, İstanbul
- Pamay, B., 1993a. *Bitki Materyali I. (Ağaç ve Çalılar)*. Orhan Ofset, İstanbul. 64 s.
- Pamay, B., 1993b. *Bitki Materyali II. (Sarılıcı ve Turmanıcı Bitkiler)*. Orhan Ofset, İstanbul. 186 s.
- Sevim, V., 2001. Urartu Bahçeleri. Türk Tarih Kurumu, *Belleten, C. L. XIV*, Ağustos 2000, Sayı 240, Ankara.
- Yaltırık, F., Efe, A., Uzun, A., 1993. *İstanbul Adalarının Doğal ve Egzotik Bitkileri*. İstanbul Adaları İmar ve Kültür Vakfı Yayınları No:1, S:1-229, İstanbul. 229 s.
- Yaltırık, T., Efe, A., Uzun A., 1997. *Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları Egzotik Ağaç ve Çalıları*. İSFALT yayınları, İstanbul. 244 s.
- Zielinski, J., 1994. Yellow-flowered Wild Roses in Turkey, *The Karaca Arboretum Magazine*, 2(3): 105, Yalova.